

دانشگاه تهران

دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی

تحقیق پیرامون

مدیریت گمرک جلفا و مشکلات ترخیص کالا

پایان نامه فوق لیسانس

استاد راهنما :

آقای دکتر علیرضا بشارت

هیئت داوران :

آقای دکتر فاطمی   آقای دکتر مهر آسا   آقای دکتر بشارت

تهیه و تنظیم از :

محمد رضا صالحی ، دانشجوی فوق لیسانس

رشته مدیریت امور دولتی (گمرک) دانشکده

علوم اداری و مدیریت بازرگانی

تاریخ ۲۵۳۶/۹/۲۳

این رساله دو جلد مورخ ۲۶، ۱۱، ۲۳
هیئت رسیدگی با درجه
فرب
بتصویب رسید

۱۴۸

تشکر و قدردانی

در اینجا لازم است از زحمات جناب آقای دکتر علیرضا بشارت
استاد ارجمند که از بذل هیچگونه مساعی در راه بهبود
این پژوهش دریغ نورزیدند و جهت تکمیل این پایان نامه از هیچ
نوع کمکی کوتاهی نکردند سپاسگزاری نمایم .

تقدیم به :

ہمسر عزیزم

فهرست مند رجات

صفحه

عنوان

مقدمه

فصل اول : چگونگی پژوهش

الف - هدف و موضوع پژوهش ۲

ب - مشکلات عمده در امر ترخیص کالا (فرضیه های
انیم) ۳

ج - روش پژوهش ۶

د - روش انتخاب نمونه ۶

ه - جامعه آماری ۷

و - تاریخ اجرای پژوهش ۷

ز - نکاتی چند درباره مشکلات پژوهش ۷

فصل دوم : اطلاعاتی درباره گمرک جلفا

الف - خصوصیات گمرک جلفا ۹

ب - اهمیت گمرک جلفا از نظر گمرکی ۱۰

فصل سوم : کلیاتی درباره علم مدیریت و اقتصاد

فصل چهارم : تاریخچه و شناخت گمرک ایران

الف - تاریخچه گمرک ایران ۳۱

ب - هدف و وظایف کلی گمرک ایران ۳۷

ج - کلیات گمرک ایران ۳۹

د - حقوق گمرکی ارزشی ۴۳

- حقوق گمرکی مقداری ۴۴

- حقوق گمرکی مختلط ۴۵

- سهمیه های بازرگانی ۴۶

- ارتباط گمرک با راهها ۴۹

فصل پنجم : گمرک در کشورهای دیگر

الف - ترکیه ۵۲

ب - یونان ۵۴

ج - یوگسلاوی ۵۶

د - اتریش ۵۹

ه - آلمان ۶۲

صفحه	عنوان
۶۶	و - فرانسه
۷۴	ز - ایتالیا
۷۶	ح - بلغارستان
۷۹	فصل ششم : مراحل ترخیص کالا در گمرک جلفا
	فصل هفتم : جد اول و نتایج پرسشنامه ها و تجزیه و تحلیل مربوط به نظرات کارمندان گمرک جلفا
۹۱	الف - ساخت جمعیتی و ویژگیهای اعضای نمونه
۹۱	ب - جد اول شماره ۴۴ - ۱
۱۱۴	ج - تجزیه و تحلیل نتیجه جد اول مربوط به کارمندان
	فصل هشتم : جد اول و نتایج پرسشنامه ها و تجزیه و تحلیل مربوط به نظرات مراجعه کنندگان گمرک جلفا
۱۴۵	الف - ساخت جمعیتی و ویژگیهای اعضا نمونه
۱۴۵	ب - جد اول شماره ۴۱ - ۱
	ج - تجزیه و تحلیل نتیجه جد اول مربوط به مراجعه کنندگان
۱۶۸	

عنوان

صفحه

فصل نهم : پیشنهادات

الف - در مورد کارمندان ۲۰۱

ب - در مورد ارباب رجوع ۲۰۳

ج - در مورد نحوه انجام کار ۲۰۴

منابع ۲۰۸

پیوستها :

الف - پرسشنامه مخصوصی کارمندان

ب - پرسشنامه مخصوصی مراجعه کنندگان .

.....

” الف ”

مقدمه

در عصر حاضر بیشتر از هر زمان دیگر نقش فعال و عمدتاً اقتصاد در کلیه
فعل و انفعالات جهان بچشم میخورد و چنانچه هرکنش و واکنشی را مورد
تجزیه و تحلیل قرار دهیم ریشه های اقتصاد آن را مشاهده میگردد .
تجارت یکی از شاخه هایی است که در رونق اقتصادی ممالک مختلف
تأثیر بسزایی دارد .

تجارت به معنای مبادلات کالا و داد و ستد خدمات است . کشوری
در ساخت گروهی از کالا تخصصی پیدا می کند و به قیمت صادرات این کالا
سایر مایحتاج خود را از کشورهای دیگر وارد می کند .

این مبادلات روابط پیچیده ای دارد که به موازنه کشیدن آنها
برعهده متخصصان این رشته قرار دارد . هر کشوری برای حفظ رشد اقتصادی
خود مقررات خاصی بر واردات و صادرات کشور می بندد که جلوه گاه آن حقوق
و عوارض گمرکی است و چگونگی آن در فاتی مخصوصی که همه ساله توسط ممالک
مختلف تهیه میشود اعلام میگردد .

” ب ”

کلیه این مبادلات برای مطابقت با قوانین بازرگانی و تعرفه های گمرکی باید به گمرک خانه هایی که رنقاط مرزی و یا غیرمرزی (که آنهم از نظر کالا مرزورود تلقی میشود) واقع شده اند وارد و از آنجا پس از روشن شدن وضع آن ترخیص گردد .

بنابراین هرقد راین رسیدگی صحیح تر و سریع تر انجام شود علاوه بر آنکه بدینوسیله سیاستهای بازرگانی مملکت بخوبی انجام میگردد و در نتیجه برنامه های توسعه اقتصاد ی پیشرفت بهتری خواهد داشت . از ضایعات کالا در اثر توقف بی مورد جلوگیری می کند ، و در صرفه جویی ملی تأثیر زیادی خواهد داشت زیرا هرچه سرمایه و پول مردم يك جامعه سریعتر گردش کند بازدهی آن به مراتب بیشتر خواهد بود و علوم مربوط به اعتبارات و پول این موارد را خیلی روشن و صریح بیان کرده است .

برای بررسی این مسأله ، چون همیشه مؤسسات و سازمانهای اقتصادی و بازرگانی رانیره های انسانی اداره مینمایند ، بنابراین چگونگی به نظم درآوردن عملیات این سازمانها که چون وچند آن در ” علم مدیریت ” تشریح میشود ، بهتر است که مدیریت راین سازمانها بررسی گردد .

وظائفی که مدیریت میدهد دارد بقدری دشوار — با اهمیت و پیچیده

است که دیگر نمی توان در انتخاب فرد اصلاح و ارجح مسامحه و تردیدی روا داشت و از اینرو باید در گزینش و پرورش مدیر کارآمد - آزموده ، برنامه های جامع - دقیق تدوین و پیاده کرد و برای تمیز و تشخیص مدیران موفق و ناسا موفق و برخورداری از وجود ، مدیران لایق بطور مستمر با اتخاذ روشهای علمی به ارزیابی کیفیت فعالیت و نحوه مدیریت آنها پرداخته و مدیران شایسته را معلوم و معرفی نمود .

در این مجموعه بمنظور روشن شدن موضوع اصلی یعنی چگونگی مدیریت گمرک جلفا و مشکلات ترخیص کالا ، اقداماتی بشرح زیر انجام شده است:

ابتدا ، گمرک جلفا را از نظر درجه اهمیت نسبت به سایر گمرک خانه های ایران و موقعیت محلی آن را بشناسیم ، سپس نظیر به اینکه گروهی از خوانندگان این رساله که به مسائل گمرکی واقف نیستند ، اطلاعات مختصری نسبت به کلیات گمرک که شامل شرح - وظایف و بعضی اصطلاحات مربوط به گمرک است داشته باشند شرحی اجمالی در این مورد داده شده است . پس از مطالعه مطالبی راجع به اوضاع گمرک جلفا که با تعداد بسیار جزئی تفاوت مشابه اوضاع سایر

گمرک خانه های مهم و معتبر ایران است بتوانیم مقایسه ای کوتاه با چگونگی امرترخیی کالا در گمرکات سایر ممالک داشته باشیم روند امور در چند گمرک خانه اروپایی بطور مختصر شرح داده شده است به این امید که در ایران نیز هرچه زودتر از سیستم های پیشرفته آن کشورها در امرترخیی کالای سریع و صحیح استفاده نمائیم .

در آخرین و اساسی ترین فصول این رساله نتایج حاصله از استخراج پرسشنامه هایی که بین کارمندان و مراجعه کنندگان این گمرک توزیع شده است ، سعی شده اشکالاتی که در امرترخیی کالا در گمرک جلفا (که کم و بیش در اکثر گمرک خانه های ایران) وجود دارد معرفی نمود ه تا آنجا که امکان داشته پیشنهاداتی جهت حل این مشکلات ارائه نمائیم .

.....

فصل اول

چگونگی پژوهش

الف - هدف و موضوع پژوهش :

باتوجه به اهمیت نقش گمرک در اقتصاد مملکت و همینطور نقش

گمرک جلفا در سازمان گمرک ایران " مدیریت گمرک جلفا " موضوع این

رساله قرار گرفت.

باتوجه به مطالعه شخصی و اقامت سه ساله در جلفا و اینکه خود در

گیرودار مشکلات و نارسائیهای آن هستم ، پژوهشی در این باره بعمل آمد

تا علل مشکلات که موجب کندی ترخیص میشود روشن شده و احتمالا " به

رفع آن اقدام گردد .

شاید از این طریق در مجاهده همگانی که در راه انقلاب اداری و

اقتصادی مملکت بوجود آمده بسهم خود شرکت نمایم .

همانطور که شرح داده شده موضوع این پژوهش " مدیریت گمرک

جلفا " است برای شناختن هرچه بیشتر رایین مدیریت و احیاناً " رفع

نقائص آن بهتر است که به آثار اجرای این مدیریت بپردازیم .

اگر هدف فغائی اجرای یک مدیریت صحیح را در گمرک جلفا ترخیصی

صحیح و سریع کالا بدانیم ، مشکلاتی که در اجرای این امر پیش میخورد

در واقع مشکلات و نقائص مدیریت گمرک جلفا محسوب میشود .

قبل از اینکه با استفاده از نتایج جامعه آماری مشکلات ترخیصی کالا را مطرح نمایم، این مشکلات را آنطور که ضمن تجربیات و مطالعه شخصی در مدت سه سال کار در این گمرک تشخیص داده‌ام به ترتیب زیر مینمایم.

ب- مشکلات عمده در امر ترخیص کالا: (فرضیه‌های مهم).

- ۱- کم تجربگی کارمندان گمرک جلفا.
- ۲- نبودن وسایل کافی بهداشتی - رفاهی - تفریحی در جلفا.
- ۳- عدم دلبستگی به کار کارمندان گمرک.
- * ۴- دست اول نبودن مراجعہ کنندگان به گمرک جلفا از نظر فاصله بین تاجروار و کنندہ و شخصی که مسئولیت ترخیص کالای نامبرده را در گمرک جلفا بعهده دارد. (توضیح بیشتر داده خواهد شد).
- * ۵- عدم داشتن صلاحیت برای انجام اموری که ارباب رجوع خاص این گمرک مسئول اجرای آن هستند. (توضیح بیشتر داده خواهد شد).
- ۶- پائین بودن میزان تحصیلات ارباب رجوع.
- ۷- موانعی که شرکت‌های حمل و نقل در امر ترخیصی سریع کالا بوجود می‌آورند.

۸- مشکلاتی که سایر سازمانهایی که در دادن جواز زورود کالا به مملکت موثرند ، بوجود میآورند مثل وزارت بازرگانی یا کمیسیون معافیتها.

* - فرضیه شماره ۴ باین شرح توضیح داده میشود :

- وقتی يك نفر تاجر وارد کننده کالا به شخص حقیقی یا حقوقسی جهت ترخیص کالای خود وکالت میدهد ، اصطلاحاً " به این وکیل درگمرک " " حق العمکار دست اول " الحلاق میگردد . ولی درگمرک جلفا ، در اکثر موارد ، این " حق العمکاران دست اول " بنویه خود به اشخاص دیگرى جهت ترخیص کالای تاجر ، وکالت میدهند ، این وکلای رده دوم را " حق العمکاران دست دوم " می نامیم ، حال هرگاه ، این " حق العمکار دست دوم " نیز به نفرات دیگری وکالت دهد ، بترتیب فاصله بین تاجر و شخصی که نهایتاً " جهت ترخیص کالای نامبرده به گمرک مراجعه میکند ، بیشتر میگرد و این فاصله زیاد ه از حد ، سرعت تصمیم گیری را جهت حل مشکلات و اختلافات که احتمالاً " پیش خواهد آمد ، کم مینماید . متأسفانه درگمرک جلفا ، اکثر مراجعین را ، همین وکلای دست دوم و سوم و بیشتر تشکیلات میدهند .

* - فرضیه شماره ۵ به این شرح توضیح داده میشود :

این فاصله زیاد بخودی خود مقداری مشکل ایجاد میکند . مضافاً
براین ، ارباب رجوع گمرک جلفا ، نه از نظر فنی واجد شرایط برای انجام
کار هستند و نه از نظر اخلاقی و این بیشتر بخاطر زمینه های بد تربیتی آنها
در خانواده و شهر یا روستای آن ها است و برداشت بدی است که عموم
ایشان از اقدام به شروع کار در گمرک دارند ، چون هدف اکثریت این ،
افراد شرتمند شدن در حد اقل مدت با تثبیت وجه انواع واقسام در روغها و
دغل کاریهاست .

...

ج - روش پژوهش ؛

پژوهش حاضر از طریق انجام گرفته است :

- ۱- مشاهدات شخصی و مطالعه در عمل نواقی و تأخیرات کار.
- ۲- توزیع پرسشنامه بین کارمندان و مراجعه کنندگان و استنتاج

آن .

د - روش انتخاب نمونه ؛

در بین حدوداً " سیصد کارمند رسمی این گمرک . ه نسخه پرسشنامه به روش تصادفی توزیع گردید که این انتخاب $\frac{1}{4}$ کارمندان را در بر می گرفت و چون هدف این بود که این نذرخواهی از همه قسمت‌ها به عمل آید انتخاب افراد نمونه از روی لیست کارگزینی به طریق شش در میان انجام گرفت ، که متأسفانه بیشتر از ۳۲ پرسشنامه کامل شده به توسط کارمندان بازگشت داده نشد .

گروه . دومی که بین آنها پرسشنامه توزیع گردید مراجعه کنندگان

گمرک جلفا بودند .

در بین حدوداً " ۱۰۰ نفر مراجعه کننده . ه نسخه پرسشنامه

بطریق تصادفی در روزهای مختلف يك هفته توزیع گردید و از این تعداد

۳۶ پرسشنامه تکمیل شده بدست آمد .

هـ- جامعه آماری :

جامعه آماری این پژوهش را کل کارمندان گمرک جلفا و کلیه مراجع

کنندگان گمرک جلفا تشکیل میدهند که از بین آنها تعدادی به روش

نمونه گیری تصادفی انتخاب شده اند .

و- تاریخ اجرای پژوهش :

تاریخ اجرای این پژوهش از ابتدا این ترین مرحله یعنی تهیه

پرسشنامه ها تا استخراج نتایج مورد لزوم حدوداً " پنج ماه یعنی از

تاریخ ۳۶/۴/۲ تا ۳۶/۹/۱۳ بطول انجامید .

ز- نکاتی چند در مورد اشکالات پژوهش:

دروهله اول تهیه پرسشنامه بعلمت د وری راه ونداشتن مرخصی

کافی وعدم دسترسی به استادان مربوطه با اشکالات فراوان مهیا

شد ، ویه علاوه در مورد گمرک جلفا وسوابق تاریخی آن هیچگونه مأخذی

تاکنون تهیه نشده است.

حتی تعداد معدودی کتاب که درباره گمرک ایران بچاپ رسیده

است از گمرک جلفا بهیچوجه یاد نشده است.

فصل دوم

اطلاعاتی درباره گمرک جلفا

الف - خصوصیات گمرک جلفا :

جلفا در آذربایجان شرقی و از نظر طبقه بندی منتهای ، بخشی از

شهرستان مرند که از جمله شهرستانهای تابع تبریز می باشد بشمار میرود .

جلفا در شمال غربی ایران واقع است و فاصله ۱۵۰ کیلومتری تبریز

میباشد .

این شهر نقطه مرزی ایران و اتحاد جماهیر شوروی است که بوسیله

رودخانه ارس از آن جدا میشود و این رودخانه یک مرز طبیعی برای ایران و

روسیه بوجود آورده است .

ایران و شوروی بوسیله دیوار منطقه جلفا بهم مربوط می شوند

که یکی از آنها فقط مختص عبور قطار است و ازیل دیگر سایر وسایط نقلیه

زمینی عبوری نمایند .

جلفا ساکنین بومی ندارد و تمام جمعیت آن که حدود ۵۰۰۰ نفر

می باشند اشخاصی هستند که از شهرستانها و نقاط دیگر به دنبال مأموریت

اداری و یا کسب و کار به آنجا آمده اند و کلیه فعالیتات این شهر بسته به

وجود گمرک می باشد .

قسمت عمده ساکنین جلفا را کارمندان گمرک و راه آهن تشکیل